

Les imatges del mes d'abril
i de la mar a la fraseologia
catalana i alemanya:
un estudi comparatiu
de les característiques nacionals i internacionals¹

Segons la terminologia de l'escola soviètica (Vinogradov, Amasova) més tard seguida per l'alemanya (Burger, Pilz, Häusermann),² s'entén per fraseologia la pareomiologia en el sentit més ampli, és a dir, refranys, locucions idiomàtiques, formes bessones, frases fetes, comparacions fraseològiques i termes fraseològics. El que Charles Bally i Permjakov denominen clixés.³

De tots aquests grups, tractaré ací només les locucions idiomàtiques o totalitats fraseològiques, les frases fetes i els refranys o microtextos. Les locucions idiomàtiques són la classe fraseològica per excel·lència. Semànticament no són el resultat de l'amalgama de cada un dels seus components i estan annexats al text, per exemple «alles auf eine Karte setzen», «ofegarse en un vas d'aigua». Les frases fetes són frases completes, les quals s'uneixen al context mitjançant un pronom o un altre element de connexió: «Ací a terra deixo el gec», «Das ist mir Jacke wie Hose». Els refranys formen una

---

¹ Aquest article és una versió revisada d'una conferència dictada a Luxemburg el 7 de juliol de 1991 al IX Col·loqui de l'Associació Germano-Catalana.

² HARALD BURGER / ANNELIES BUHOFER / AMBROS SIALM: *Handbuch der Phraseologie*, Berlin: de Gruyter, 1982, pàgs. 30-41.

³ CHARLES BALLY: *Traité de stylistique française*, Bd. 1, Genève: Georg, 1970, pàgs. 85-86; G. L. PERMIKOV: «Die Grammatik der Sprichwörterweisheit», in: *Kodikas / Code 7* (1984), pàg. 299.

frase completa i no estan annexats al context: «Der Krug geht zum Brunnen, bis er bricht», «Qui no corre, vola».

Dins un idioma es poden analitzar els fraseologismes des d'un punt de vista sintàctic, estilístic, morfològic o semàntic o també segons les característiques de la frase (adverbial, paratàctica, asíndeton, figurativa, al·literativa). Tanmateix la fraseologia és un camp que permet molt bé l'estudi comparatiu entre dos idiomes ja sigui diacrònicament a la recerca d'un prototip comú (biblismes, mitologismes), ja sigui sincrònicament. La fraseologia soviètica distingeix entre estudis comparatius, és a dir entre dos idiomes emparentats, per exemple català i alemany, i contrastius, entre dos idiomes no emparentats, per exemple català i indonesi; en general, però, s'empra contrastiu i comparatiu com a sinònims.⁴

Si es comparen els fraseologismes de dos idiomes es comprovarà que hi ha fraseologismes amb equivalència total o completa, per exemple: «Dona, foc i mar són tres mals», que correspon a «See, Weib und Feuer sind drei Ungeheuer»; ambdós ténen un origen grec comú i van entrar en aquestes llengües durant l'humanisme. D'altres, pel contrari, només presentaran una equivalència parcial, és a dir, seran equivalents quant al sentit i a l'estilística, però amb variants lexicològiques, gramaticals i també quant a les imatges, per exemple: «Wenn der April feucht und naß, füllt er Scheuer und Faß», que equival en català: «L'aigua d'abril omple la gerra i el barril». D'altres no presentaran cap equivalència. Aquestes equivalències s'expliquen amb motiu que per a ambdós idiomes existeix un prototip comú o també perquè ha tingut lloc un préstec d'una cultura a l'altra traduïnt-se literalment o amb variants; sovint ja no es pot identificar quin ha estat l'indret d'origen.⁵ A vegades, també és possible que hagin sorgit

⁴ BURGER / BUHOFER / SIALM 1982: 289.

⁵ ARCHER TAYLOR: *The Proverb and an Index to the Proverb*, Repr. 1962, Bern: Lang, 1985, pàgs. 97-109.

paral·lelament, sobretot els que es refereixen a tòpics comuns de sabiduria i experiència popular amb imatges anàlogues o similars sense que s'hagi produït cap interinfluència.

Des d'un punt de vista etnològic s'ha volgut buscar en els fraseologismes unitats culturals amb valors nacionals inherents a una àrea determinada,⁶ si bé els resultats han estat migrats. És, però, innegable que existeixen alguns fraseologismes que no tenen equivalent en cap altre idioma, i que són genuïns de la cultura que els ha produït, per exemple «Hinz und Kunz», i que n'hi ha d'altres que pertanyen al bé comú de la cultura internacional, per exemple «el cavall de Troia».⁷

Per a tòpics generals, com per exemple sinceritat, honradesa, crueltat, hipocresia, felicitat, etc. es trobaran fraseologismes amb continguts semàntics més o menys equivalents en tots els idiomes. L'estudi comparatiu de Pavao Mikić entre fraseologismes serbo-croats i alemanys sobre l'actitud d'ambdós pobles davant de la mort no ha aportat cap diferència essencial.⁸ Tampoc no serveixen els blasons populars, com s'acostuma a denominar les etiquetes atorgades a determinats pobles i nacions. Aquests sobrenoms amb què un poble titlla a un altre són normalment negatius si provenen dels veïns, per

⁶ FRIEDRICH SEILER: *Deutsche Sprichwörterkunde*, reimpressió 1922, München: Beck, 1967, pàgs. 285-303. En alguns estudis s'ha pogut demostrar a través de la fraseologia alguns trets importants inherents a una cultura, per exemple ELSA KOKARE: «Das Nationale und das Internationale in lettischen Sprichwörtern», in: *Proverbium* 22 (1973), pàgs. 827-834, compara refranys i locucions estonianes amb les letones i posa en evidència que els letons amb motiu d'ésser una nació subjugada durant molts segles manquen de fraseologismes referents al govern, al mar, al comerç, però en canvi manquen els que fan al·lusions negatives o iròniques sobre els pagesos.

⁷ ARCHER TAYLOR: *The Proverb and an Index to the Proverb*, Repr. 1962, Bern: Lang, 1985, pàgs. 164-168.

⁸ PAVAO MIKIĆ: «Zur Auffassung vom Tod in den Sprichwörtern der serbokroatischen und der deutschen Sprache», in: *Proverbium* 6 (1989), pàgs. 39-54.

exemple, «Terrassa, mala raça», o «Valencià, o l'ha feta o la farà», contestada per aquests amb «Català, si no l'ha feta, la farà». Seran positius si s'ho atorguen ells mateixos, per exemple «Der fleißige Deutsche». De tota manera no serveixen com a caracterització d'un poble, perquè es basen en tòpics comuns estereotípics.

Tot i que l'escola soviètica nega qualsevulla especificitat nacional en el sistema fraseològic,⁹ sí que reconeix algunes asimetries aïllades, per a les quals no troba cap explicació determinada, per exemple s'han comparat fraseologismes russos i alemanys amb el resultat que en alemany predominen els del tema «burlar-se» (*auslachen*), mentre que en rus abunda el tema sobre «servilisme» (*Unterwürfigkeit*).¹⁰

Alguns temes, però, pertanyen només a una àrea cultural geogràfica determinada, com per exemple alguns costums típics, els referents a la meteorologia, etc., dels quals se'n poden deduir algunes característiques genuïnes; semànticament també un poble tindrà més propensió a parlar amb exageracions que un altre, la qual cosa també es reflectirà a la fraseologia,¹¹ per exemple en alemany existeix el refrany de caire realista, «besser den Spatz in der Hand als die Taube auf dem Dach», que equival al català més exagerat: «Val més un ocell a la mà, que cent a volar» i al menorquí encara més pronunciat: «Val més un aucell en sa mà, que deu mil que volen».

Característiques internacionals seran, doncs, els fraseologismes que presenten una equivalència total o parcial en l'altre idioma i nacionals els que no compten amb cap equivalència.

Els estudis fraseològics alemanys gaudeixen d'una bona tradició i es troben molt més desenvolupats que els catalans, on no s'hi ha treballat gaire i no s'han utilitzat mètodes científics

⁹ BURGER / BUHOFER / SIALM 1982: 292.

¹⁰ BURGER / BUHOFER / SIALM 1982: 292.

¹¹ SHIRLEY L. ARORA: «Proverbial Exaggerations in English and Spanish», in: *Proverbium* 18 (1972), pàgs. 675-683.

rigorosos, com Regine Lassen ha posat en relleu en la seva tesi *Das katalanische Sprichwort*,¹² on tracta els fraseologismes des d'un punt de vista sociolingüístic.

Per a l'estudi present, he triat les imatges del mes d'abril i de la mar; el primer, perquè crec que pot reflectir peculiaritats climàtiques, costums, treballs agrícoles, etc., i el segon, donada la bona tradició marinera catalana.

El corpus alemany procedeix del *Deutsches Sprichwörterlexikon* de Karl F. W. Wander,¹³ el qual malgrat el títol aplega també locucions idiomàtiques, i de Lutz Röhrich, *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*.¹⁴ El corpus català l'he tret del «Refranyer» de Joan Amades,¹⁵ que només aplega proverbis, i per a les locucions he utilitzat el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll,¹⁶ el *Diccionari de locucions i frases fetes* de Joana Raspall i Joan Martí,¹⁷ i el *Nou recull de modismes* de Josep Balbastre.¹⁸

Si es comparen els fraseologismes aplegats en el Wander i el Röhrich per una banda i l'Amades i l'Alcover-Moll per

¹² REGINE LASSEN: *Das katalanische Sprichwort*, Tübingen: Narr, 1988. Un altre estudi des d'un punt de vista semiòtic: MARIA CONCA: «Sobre la semiòtica dels refranys», in: *Estudis de literatura catalana en honor de Josep Romeu i Figueres*, Montserrat: Abadia de Montserrat, 1986, vol. 1, pàgs. 345-355.

¹³ KARL F. W. WANDER: *Deutsches Sprichwörter-Lexikon*, reimpressió 1867, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1964, 5 Bände.

¹⁴ LUTZ RÖHRICH: *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*, Freiburg: Herder, 1973, 2 Bände.

¹⁵ JOAN AMADES: «Refranyer», in: *Folklore de Catalunya*, Barcelona: Selecta, 1979, vol. II, pàgs. 937-1233.

¹⁶ ANTONI M. ALCOVER / FRANCESC DE B. MOLL: *Diccionari català-valencià-balear*, Ciutat de Mallorca: Moll, 1964-1969 (10 vols.).

¹⁷ JOANA RASPALL / JOAN MARTÍ: *Diccionari de locucions i de frases fetes*, Barcelona: Edicions 62, 1984.

¹⁸ JOSEP BALBASTRE: *Nou recull de modismes i frases fetes, català-castellà, castellà-català*, Barcelona: Pòrtic, 1977.

l'altra, crida l'atenció que el català compta amb un repertori molt més extens que l'alemany,¹⁹ quant a fraseologismes referents als mesos de l'any. Amb excepció dels mesos de març, que hi ha 126 refranys a l'Amades davant de 210 al Wander i de maig que n'hi ha 149 catalans per 212 alemanys, els altres mesos presenten en català una col·lecció molt més extensa: la màxima diferència es produeix al mes de gener amb 262 a l'Amades, davant de 77 al Wander i de l'agost amb 123 catalans per 32 alemanys. Aquestes diferències es podrien potser explicar en part amb motiu de què el calendari és d'origen romà i en ser adoptat aquest, molts refranys d'origen greco-llatí no van ser presos en préstec per no adoptar-se a les condicions climàtiques del nou país. Aquestes xifres procedeixen dels fraseologismes que tenen explícit el nom del mes en qüestió com a part integrant, ja sigui com a substantiu o adjectiu; per l'alemany he comptat també tots els substantius compostos. No he considerat tots aquells que indirectament feien referència al mes ja sigui a través del santoral o d'una festivitat assenyalada.

D'entre tots els mesos he triat el d'abril perquè amb 204 fraseologismes catalans i 130 alemanys és una bona mostra per ambdós idiomes.²⁰ Per a l'alemany endemés de

¹⁹ El total de fraseologismes catalans i alemanys registrats a Amades (A) i a Wander (W) són: Gener 262 (A), 77 (W); febrer 102 (A), 42 (W); març 126 (A), 210 (W); abril 204 (A), 130 (W); maig 149 (A), 212 (W); juny 70 (A), 30 (W); juliol 75 (A), 31 (W); agost 123 (A), 32 (W); setembre 74 (A), 16 (W); octubre 63 (A), 28 (W); novembre 50 (A), 19 (W); desembre 59 (A), 13 (W). Ací cal tenir present que Amades no aplega cap locució idiomàtica al contrari que Wander.

²⁰ No es coneix amb exactitud l'etimologia d'abril. Com que en el primitiu calendari albà o llatí aquest mes era el primer de l'any, alguns creuen que ve del llatí *aperire*, per tal de ser el mes que «obria» l'any i també perquè és el mes en que es desclouen les flors; d'altres la busquen en la paraula grega *aphril* (espuma), en record que aquest mes estava dedicat a Venus, i per això, alguns el fan derivar directament d'*Aphrodite*; altres seguint a Grimm, d'*Aper* o

«April» he tingut en compte els noms compostos, com per exemple «Aprilgang», «Aprilregen», «Aprilschnee», «Apriltag», etc. i els derivats «Apriller» i «aprilisch».

Quant a l'estructura formal, la majoria dels fraseologismes catalans i alemanys presenten rima final. En català rimarà sobretot amb «mil»: «L'abril cada dia en fa mil», i també amb «fil»: «Pel mes d'abril no et treguis un fil», amb «barril»: «Brot d'abril no omple barril», amb «candil»: «Rapa d'abril omple el candil», amb «pernil»: «Faves d'abril bones com el pernil», amb «gentil»: «Per l'abril, el moixernó gentil» i amb «anyil» (forma dialectal d'anyell): «Per l'abril cada ovella amb el seu anyil». I ja més rebuscades amb «perill» i «setrill».

D'altres vegades la rima no serà amb «abril», sinó amb altres components del fraseologisme, per exemple: «L'abril mullat de pa ve carregat», «El sol que a l'abril farà, deixa'l passar».

En alemany, «April» rimarà preferentment amb «Will»: «April hat seinen eigenen Will», «April tut, was er will», i també amb «viel»: «April frißt der Lämmer viel», «Kalter April bringt Brot und Wein viel», amb «still», «April, Kau still», i amb el verb «fillen» (amb significat de «das Fell abziehen, häuten»): «Der April iss der Schape fill». O també rimant amb d'altres components del fraseologisme: «Aprilen Blut tut selten gut», «Aprils Gewalt wird gar nicht alt», «Was der April nicht mag, steckt der Mai in den Sack». Quant al contingut, es pot distingir un primer grup que versa sobre fenòmens meteorològics i les seves repercussions agro-pecuàries. L'abril és un dels mesos més crítics per a l'agricultura, sobretot a Catalunya on la fretura d'aigua podia significar la ruïna de les collites de l'any. Per això abunden refranys i locucions sobre la sequera: «Tenir més set que l'abril», amb la variant «L'abril va deixar morir la seva mare de set». Amb la metàfora de «set» no hi ha cap equivalent en alemany, el qual

Aprus, nom d'un hipotètic heroi o déu.

recorre als adjectius «trocken» o «dürr» per indicar la carestia d'aigua: «Dürrer April ist nicht des Bauern Will'», amb la variant: «Trockner April ist nicht der Bauern Will', Aprilregen ist ihm gelegen», o amb una altra variant: «Gemäßigter April ist des Bauern Will'».

En català la manca d'aigua és expressada sovint mitjançant metàfores poètiques, per exemple: «Per l'abril cada gota val per mil i el blat s'estira com un fil», o «Abril tronat, bon any assegurat», i amb un tret humorístic: «Les aigües d'abril caben en un barril; però si el barril no té fons, caben en tot el món».

El sol abrilenc serà apreciat en ambdues àrees culturals, per exemple: «Bleibt der April recht sonnig warm, macht es den Bauern auch nicht arm». I en català: «Si l'abril soleia, escombra l'era i el blat espera».

Si la sequera del mes d'abril és un tòpic comú per a ambdós idiomes, divergeixen les opinions paremiològiques quant als efectes de la temperatura variable i fredorosa. En català el fred serà temut: «Abril, abrillet va matar sa mare de fred» o «L'abril rient mata de fred a la gent», «Si es refreda, l'abril dolç és el més dolent de tots». Tot i que predominen les opinions negatives davant del fred, és per això molt interessant el fraseologisme - l'únic que he trobat -: «Fred d'abril, no faltarà pa ni vi», que equival a «Kalter April bringt Brot und Wein viel». En alemany el «fred» (*kalt*) anirà sovint junt amb «humit» (*naß*) per anunciar un any de bones collites: «April, naß und kalt, gibt Roggen wie ein Wald», «April kalt und naß füllt Scheuer und Faß», amb la variant: «Wenn der April feucht und naß, füllt er Scheuer und Faß». Com ja he esmentat abans, en català existeix un refrany amb equivalència parcial, on manca la referència al fred: «L'aigua d'abril omple la gerra i el barril; la gerra d'oli i el barril de vi.»

Per a aquest mes és possible encara preveure la presència de neus i gelades. Aquestes es consideren nefastes i pernicioses per a l'àrea catalana: «Gelades d'abril, fam per a tot l'any», amb la variant: «Gelades d'abril, fam a desdir» o «Les

gelades d'abril s'emporten el vi». Pel contrari, a Alemanya la neu serà considerada beneficiosa: «Aprilschnee ist der Grasbrüter», «Aprilschnee ist besser als Schafmist», «Aprilschnee ist Mist, Märzschnee frißt». I amb una imatge poètica: «Aprilflöcklein bringen Maiglöcklein»: Per a ambdues àrees el mes serà perillós i àdhuc mortal per al bestiar, si se'l deixa a fora durant la nit: «April frißt der Lämmer viel», o els ja esmentats: «De April iss der Schape fill» i «April, Kau still» (*Kau* és una cabanya per a refugi del bestiar a les muntanyes). En català es trobaran equivalències parcials quant a la imatge de deixar-hi la pell, però ampliat a altres components, per exemple: «L'abella i l'anyell per l'abril hi deixen la pell», o amb el consell de tancar el bestiar a la nit amb d'altres components lexicològics i morfosintàctics: «Per l'abril, obre el corral el matí i tot el bestiar deixa sortir».

En català, l'abril es personificarà com a traïdor i dolent: «Abril, abrillet més dolent que set; arriba el maig i fuig tot dret», «D'abrils i de senyors, pocs que no siguin traïdors», «De principi o de fi, l'abril sol ésser roí», «Mai no he vist cosa pitjor que abril i home traïdor». En alemany apareix aquesta imatge parcialment: «Der April ist ein Schalk», però s'accentuaran més les característiques de volubilitat degudes als canvis sobtats de l'atmosfera: «Der April macht (setzt) das Wetter, wie er will», «Der April treibt sein Spiel, wie er will». Aquesta imatge s'aplicarà metafòricament a persones volubles: «Er ist launisch wie der April». I d'ací també s'ha format el substantiu «Aprilglück», per indicar que la sort pot canviar molt fàcilment. L'adjectiu «aprilisch» també s'utilitza com a sinònim de variable: «er ist gar aprilisch». El substantiu compost «Aprilwetter» serveix tant per denominar el temps típic d'abril com en sentit figurat: «Der ist rechtes Aprilwetter», per referir-se a una persona inconstant i variable. A vegades apareix junt amb d'altres components: «Aprilwetter und Weiberlaunen sind von gleicher Art». Els fraseologismes amb dos, tres i àdhuc quatre components aplegats per a expressar una

afirmació conjunta té el seu origen en la poesia aforística hebrea, que acostumava a utilitzar la forma epigramàtica.²¹ Un exemple amb quatre elements: «Aprilwetter, Rosenblätter, Herren- und Frauengunst vergehen als Rauch und Dunst». En català no he trobat cap equivalència que es refereixi de una manera tan clara sobre la variabilitat d'aquest mes.

En català es personificarà l'abril amb la metàfora de riure i plorar a l'hora per indicar la inestabilitat: «L'abril gentil tan aviat plora, tan aviat riu», «Rient i plorant, l'abril va passant». La imatge de riure i plorar també apareix indirectament en alemany, per exemple en la locució idiomàtica: «Ein Gesicht wie Aprilwetter», que assenyala una expressió entre plorar i riure. També apareix ampliada amb el complement de flors: «Der April lacht und weint und hat der Blumen viel». Sobre el tema de les flors, encara n'he trobat un altre: «Der April die Blume macht, und Mai gibt ihr die Farbenpracht». En català, fraseologismes amb la imatge de les flors abunden més que en alemany: «Una flor no fa abril sinó mil», tot i que serà el mes de maig el que serà titllat de mes de les flors; també es troben algunes expressions en sentit figurat, per exemple: «Ni abril sense flors ni joventut sense amors».

Ambdós idiomes presenten fraseologismes, en els quals es relaciona el mes d'abril amb d'altres mesos de l'any, per exemple: «Abril ploraner, maig rialler», «Abril, rialles i flors i el maig s'emporta els honors», i amb equivalent parcial en alemany: «Per l'abril, mullades i pel maig gelades fan bones anyades» que correspon a: «April warm, Mai kühl, Juni naß, füllt dem Bauer Scheuer und Faß».

Equivalències nulles presentaran els fraseologismes que en català versen a l'entorn de les imatges de llet, abelles, formatge i mastins, per exemple: «La llet d'abril per a mi; la del maig, pel meu cosí i la de juny per a ningú». Potser amb

motiu que els conreus estan més avançats per aquesta època a Catalunya que a Alemanya, hi ha molts refranys que tracten dels temes del camp i dels horts, sempre descriptius, i que no tenen cap equivalent en alemany, per exemple: «L'espàrrec, l'abril per a mi, el maig per a tu i el juny per a ningú», de nou apareix ací la construcció, en la qual hi ha encadenats altres mesos, com també a: «Faves d'abril, bones com el pernil; faves de maig, no me n'empatx». També es trobaran referències a les fruites: «Fruita que neix a l'abril val per mil», o ja més concret: «Per l'abril, maduixes mil». Hi haurà qui impartiran consells quant als sembrats: «Per l'abril sembra el mill», «Si vols menjar pèsols pel segar, per l'abril els has de sembrar», amb la variant: «Si vols menjar sopes a l'estiu, sembra pèsols per l'abril», o en forma diminutiva per aconseguir la rima final: «Per l'abrillet sembra el julivert».

Típiques mediterrànies seran les imatges al voltant del cep i de l'olivera. Tanmateix en alemany, on el conreu de la vinya hi està arrelat de segles ençà, la sabiduria popular avisarà: «Wer im April erst den Weinstock will binden, wird wenig Wein im Herbst finden». En català existeix un refrany que constatarà: «Abril finit, el cep florit». Pel contrari no he trobat en alemany cap fraseologisme sobre l'olivera en relació amb l'abril; en el *Wander* només se'n registren tres, les quals no tenen cap relació en aquest mes. En català abunden sobre aquesta imatge, per exemple: «Mostra d'abril no en posarà oli al setrill», «Flor d'olivera per l'abril, oli just per a amanir», d'altres, però, expressaran una opinió contrària: «Flor per l'abril, oli al setrill».

Continuant amb els consells agro-pecuaris en català s'avisarà: «Si vols tenir bon pernil, comença a engreixar el porc a l'abril» o amb consells dietètics: «Qui menja cargols per l'abril que es prepari a morir». D'altres giraran al voltant de la curiosa imatge de matar animals perjudicials: «Si mates una rata per l'abril, n'hauràs mort mil», «Per l'abril neteja les arnes i mata les rates».

²¹ ARCHER TAYLOR: *The Proverb and an Index to the Proverb*, Repr. 1962, Bern: Lang, 1985, pàgs. 159-164.

Si tots aquests fraseologismes no tenen cap equivalència en alemany, és natural que ací se'n trobin d'altres que no apareixeran en català. Una imatge típica de l'abril, malgrat el seu nom, serà l'escarbat volador (*Maikäfer*): «Wenn im April die Maikäfer fliegen, bleiben die meisten im Schmutze liegen», «Maikäfer, die im April sich zeigen, werden dem kalten Maimond weichen». Una altra imatge característica en alemany és l'aranyoner (*Schlehe*): «Wenn im April die Schlehen früh blühen, so wird man früh in die Ernte ziehen», basats tots en experiències populars.

Ambdós idiomes coincidiran en la vinguda del cucut. Aquesta imatge es troba també amb variants segons les dates a d'altres idiomes, per exemple: a Itàlia es preveu l'arribada pel 5 d'abril i a Luxemburg pel 15, el mateix dia que a Alemanya: «Am 15. April der Kuckuck singen soll, und müßt' er singen aus einem Baum, der hohl». Aquest és l'únic fraseologisme que he trobat en relació amb l'abril, el català posseix un repertori més extens, però no hi ha cap equivalència amb l'alemany que determini des d'on ha de cantar, sinó que com en italià és preocupen més de la seva vinguda, relacionant-la en cas de què no aparegués amb la seva mort o encara més tràgic amb la fi del món. Amb seguretat aquestes afirmacions s'estintolen en la vinguda puntual d'aquest ocell. A Catalunya, com és natural, se l'esperarà més aviat que a l'Europa Central: «Si el tres d'abril el cucut no ha cantat, és mort i enterat», o més dramàtic: «A primers d'abril o darrers de març el cucut ha d'arribar; l'any que no arribarà, el món s'acabarà», amb la variant no tan tètrica: «Si el dia tres d'abril, el cucut ja no fa piu-piu, o és mort, o és viu, o assenyala mal estiu».

Quant a locucions idiomàtiques, per al català he trobat només algunes típiques de les Balears, per exemple: «Faltar s'aigo d'es Bril», és a dir, faltar-li l'enteniment, o «Ésser més estret que es Bril», ésser molt avar, o «Per ses professons d'Abri», per indicar que una cosa fa molt temps que ha passat. No sé fins a quin cert punt aquestes expressions són enca-

ra corrents a la parla habitual dels illencs. Una locució alemanya relacionada amb aquest mes, la qual és molt usual i estesa per repetir-se cada any i que no té cap equivalent en català, és: «Einen in den April schicken», i com a refrany: «Am ersten April schickt man die Narren, wohin man will», i dels quals deriven els substantius «Aprilnarr» i «Aprilscherz». Aquest costum és típic de tot Europa amb excepció de la Península Ibèrica.²² Correspon als sants Innocents de Catalunya, però en català tampoc no existeix cap fraseologisme referit a aquesta data. A Menorca subsisteix la tradició d'enganyar la gent pel primer d'abril; no he pogut esbrinar l'origen d'aquest costum, però es podria suposar que data de l'època de la denominació anglesa de l'illa.

Una altra locució registrada al Wander és «Bei der ist noch April im Kalender» referint-se a una noia que no s'acaba de decidir a elegir marit.

*****

El segon grup de fraseologismes versa a l'entorn del mot «mar» i en alemany a «die See» i a «das Meer», amb els compostos «seekrank», «Meerwasser», «Meeresstille», «Meerflut», etc. He triat aquest tema bo i considerant que la bona tradició marinera dels Països Catalans i el contacte i la lluita contra l'Atlàntic i el mar del Nord podrien reflectir característiques especials en les parèmies. Com ja Permjakov va remarcar,

²² L'origen d'aquests fraseologismes és incert. Alguns li volen veure un origen mitològic o llatí, d'altres creuen que procedeix del canvi del Cap d'Any de l'u d'abril a l'u de gener decretat pel rei francès Carles IX el 1564; una altra explicació es basa en una anècdota històrica, en la qual un lorenès en temps de Lluís XIII va poder escapar-se de la presó per aquella data gràcies a un engany que va jugar als seus vigilants. Una altra anècdota històrica, aquesta d'origen alemany, explica que a la Dieta d'Augsburg el 1530 es va decidir encunyar nova moneda per l'1 d'abril, però precisament aquest dia es va produir una crisi financera, que va arruïnar molta gent.

aquests temes són els que poden presentar més fàcilment els costums i les peculiaritats específiques d'un poble.²³

El corpus estudiat aplega 197 fraseologismes alemanys (59 per a «die See», 127 per a «das Meer» i 11 per als compostos) i 152 per als catalans. A diferència dels fraseologismes de l'abril, la rima final del mar, tant en alemany com en català, no es produeix amb tanta freqüència tot i que les paraules en qüestió siguin fàcils de rimar, per exemple: «Qui no sàpiga de nadar, que no es tiri a la mar», «Els plets i la mar, de lluny te'ls has de mirar». I rimant en altres elements del fraseologisme: «La mar i el jugador, ara sí, ara no», «Mar a carrera, aigua a reguera». O més rebuscats amb un joc de paraules: «El bord bordeja i el mar mareja», «Mar bonaire, no és pescaire», però la majoria són arrítmics: «La mar dona cent per un», «Quan ronca la mar, demana carn».

En alemany predominaran també els fraseologismes sense rima final: «In verbotenen Seen fischt man gern», «Wer auf der See ist, hat den Wind nicht in der Hand», però naturalment també se'n troben de rimats: «Wer geht zur See, bleibt nicht ohne Weh'», «Dem Meer vertraut sich nicht der Nachen, der fahren kann auf einem Lachen». Ni per a l'«April» ni per a «See» o «Meer» no hi ha cap fraseologisme amb *Stabreim*, la qual cosa denota que són de formació moderna.

En alemany apareixen 31 refranys que comencen amb «wer», mentre que el català només en té 10. Totes aquestes construccions són equivalents quant a la forma, però no n'hi ha cap que sigui sinònima. Sí, però, en altres fraseologismes catalans, en els quals no apareix el «mar» d'una forma explícita, per exemple: «Wer ins Meer fällt, greift nach einem Halme», que en català correspon a «Qui s'ofega, s'agafa a un cabell (pèl)».

Dos fraseologismes amb previ avís,²⁴ en els quals s'anun-

²³ G. L. PERMAKOV: «Die Grammatik der Sprichwörterweisheit», in: *Kodikas / Code 7* (1984), pàgs. 302-303.

²⁴ FRIEDRICH SEILER: *Deutsche Sprichwörterkunde*, reimpressió 1922,

cia de bell antuvi de quants elements estaran formats, i que tenen també el seu origen en la poesia hebrea, són: «De tres coses no et pots fiar: del rei, del temps i de la mar» i «Les tres coses més inútils són: ploure al mar, fer llum a un mort i estimar la sogra.» Malgrat que en alemany es troben una gran quantitat de refranys amb aquesta construcció, per a aquests en concret no hi ha cap equivalència total, sinó parcial sense la imatge de la mar: «Dreien ist nicht zu trauen: Hunden, Pfaffen und Frauen». Una altra equivalència parcial és en el ja esmentat: «See, Weib und Feuer sind drei Ungeheuer», del qual també hi ha les equivalències catalanes: «Dona, foc i mar són tres mals», amb la variant «De la mar, de la dona i de la sal en ve molt de mal».

Continuant en aquesta línia misògina, cal remarcar que en català el gènere del mar oscil·la entre el masculí i el femení, per procedir del llatí neutre *mare*,²⁵ però serà sempre femení en els fraseologismes que la personifiquin amb característiques àvoles, per exemple: «La mar és una femella que no deixa anar qui s'acotxa amb ella», «La mar té mal geni», o d'una forma més explícita: «La mar és traïdora com a femella que és», amb la variant «La mar sempre juga de traïdora», i en una construcció aforística múltiple:²⁶ «De la dona, de la mar i del foc, no te'n fiis molt ni poc». Serà també difícil de comprendre: «La mar costa d'entendre». En alemany només n'he trobat un de caire masculista i encara no amb «die See» sinó amb «das Meer», perquè no fa al·lusió directa a ella sinó el pren com a

München: Beck, 1967, pàgs. 226.

²⁵ *Mare* és d'origen indo-europeu i apareix en tots els dialectes de l'antic alt alemany en masculí, femení i neutre. Per la seva banda, *See* és un mot comú a tots els dialectes i llengües germàniques. Primer era del gènere masculí, però aviat en els dialectes occidentals apareix en la forma femenina; en l'alemany modern es va produir la diferència de significat segons el gènere.

²⁶ FRIEDRICH SEILER: *Deutsche Sprichwörterkunde*, reimpressió 1922, München: Beck, 1967, pàgs. 218.

punt de referència per a una comparació: «Das Meer ist nicht so gefährlich, als Mädchen sind begehrllich».

Tanmateix, a vegades serà també presentada com a deu de beneficis: «La mar és generosa: pren poc i dóna molt», «La mar no és avara», i en la construcció aforística: «Església, mar o casa reial, si vols riquesa»; de totes maneres, no mancaran altres refranys que expressaran una opinió antònima: «El mar porta honra i pobresa; la terra, tresors i baixesa». En alemany no apareix cap equivalència morfosintàctica amb aquesta forma aforística, només al·ludirà d'una manera més vaga i general sobre la possibilitat d'enriquir-se si es tracta amb ella: «Die See macht manchen reich, macht auch manchen arm». Ambdós idiomes coincidiran en què la mar és democràtica i no afavoreix a ningú en concret: «Tot el de la mar qui ho agafa és seu, no hi ha teu ni meu»; en alemany es recorrerà a la imatge: «Auf dem Meere gibt es keine Herren».

La sabiduria popular no es cansarà d'avisar dels perills que sotgen als navegants; prudentment ambdós idiomes convergiran en la imatge de la possibilitat d'ofegar-se, sobretot per als qui no saben de nedar: «Qui no sàpiga de nedar, que no es tiri al mar», i l'alemany anirà més lluny per estendre-ho fins i tot als qui en saben: «Im Meer kann der beste Schwimmer ertrinken». No cal dir que ambdós fraseologismes tenen també un sentit figurat. Més macabre en català es recordarà als qui es morin al mar, que s'hi hauran de quedar: «Qui mor en vaixell, el mar el vol per a ell», o amb una altra forma: «De cada cent persones que tracten amb la mar, pescadors o mariners, la mar se'n queda un pels seus quefers». En alemany no es recorrerà tant a aquestes imatges tan dràstiques i concretes, sinó en farà referència d'una manera més general: «Wer sich aufs Meer begibt, ist selbst Ursache an seinem Unglück». Tot i que es reconeixen els perills il·limitats; no mancaran consells en català que avisaran de com captenir-se davant d'ells: «A mar boja, testa serena», amb les variants: «A mar boja, pit i fora», «A mar brava, testa serena».

Ambdues cultures coincidiran en desconfiar de la calma, utilitzant-se sovint aquesta metàfora per referir-se a persones o a situacions: «Auf Meeresstille darf man sich nicht verlassen», d'origen llatí: «Tranquillitas ubi adest procellas prospice». En català, amb la imatge de «mar»: «La mar en calma molt enganya».²⁷ Per altra banda, no faltaran fraseologismes en ambdós idiomes que la menysprearan per massa mansa: «Wenn das Meer still ist, so kann jeder fahren», «Wenn's Meer still ist, kann jeder Steuermann sein»; en català: «Mar bonança, mar de dones».

Malgrat tot dominarà el seny que veu els perills i avisarà que és preferible de quedar-se a terra. En català es troben 11 refranys amb aquest significat, a diferència de l'alemany que només en té 3, per exemple: «Lobe die See, aber bleib auf dem Lande» amb equivalència completa en català: «Alaba el mar i queda't a terra». Davant de tots els perills és una conseqüència natural que s'aconselli de resar als qui s'embarquen: «Bin ich auf dem Meer, so heißt's: Gebetbuch her», i en català: «La mar ensenya a resar».

La importància estratègica de la mar es plasma en el fraseologisme que s'atribueix a Pompeu: «Magna res est maris imperium», i que endemés de l'alemany apareix també en altres idiomes:²⁸ «Wer das Meer hat, der hat das Land», amb la variant «Wer die See hat, der hat das Land», i que manca en català.

Com és comprensible, els rius constituïran una imatge que sovint es trobarà relacionada amb la mar: «Das Meer nimmt alle Flüsse auf, und dennoch wird es nicht voll»; «Was wäre das Meer ohne die Flüsse!», amb la variant: «Was würde aus

²⁷ A la cançó popular catalana «La calma de la mar» un pare aconsella per experiència al fill de malfer-se de la calma com a precursora de temporals.

²⁸ En francès: «Celui qui a la mer, a la terre», en letó es troba el refrany sinònim: «Wer das Meer hat, der hat auch die Robben.»

dem Meer, gäben die Flüsse kein Wasser her». En català, els fraseologismes s'adaptaran a les condicions geogràfiques, per la qual cosa els torrents substituiran els rius: «Els torrents van a la mar». En ambdós idiomes s'aconsejarà a qui vulgui anar a la mar i, sobretot en sentit figurat, a qui vulgui aconseguir quelcom, de seguir les vies aquàtiques, i metafòricament buscar els canals adients que condueixen a la fi: «Wer zum Meer will, gehe den Wassern nach», i en català el trobem amb equivalència parcial: «L'aigua a la mar va». L'alemany ofereix bastants fraseologismes, en els quals s'accentuaran els límits de la mar i també s'aplicaran en sentit metafòric a persones, per exemple: «Jedes Meer hat seine Ufer». Amb aquesta imatge no n'he trobat cap en català. Sí, però, existeixen alguns fraseologismes amb equivalència completa per a indicar la mala sort d'algunes persones o també la seva incapacitat per a dur a bon terme algun afer, per exemple: «No trobar aigua al mar» i en alemany: «Er findet im Meer kein Wasser», amb la variant: «Wenn er auf die See gehen wollte, würde kein Wasser dort sein». Per indicar la realització de treballs superflus i inútils en català es recorrerà a la imatge: «Tirar aigua a la mar», mentre que en alemany s'utilitzarà la imatge antònima: «Das Meer ausschöpfen (austrocknen) wollen», o «Das Meer mit einem Schwamm austrocknen». I amb una metàfora més original per indicar que es busquen coses allà on no són: «In der See suche keine Erdbeeren»; i al revès buscar quelcom allà on en sobra: «Im Meer Wasser suchen».

Un fraseologisme sinònim però amb una altra imatge és «A mar revoltós, ganància de pescadors», que en alemany correspon a «Im trüben Flusse macht der Fischer gute Beute».

Trets característics, que només apareixen en català, es destaquen sobretot els efectes curatius de la mar: «L'aigua de la mar és medicina», «L'aigua del mar cura tots els mals». Si bé en alemany manquen aquestes imatges, cal esmentar «Seekrankheit», i «seekrank», que expressa un significat antònim; s'usa sobretot amb l'expressió metafòrica: «Das ist zum See-

krankwerden.» En català es ressaltarà també l'honradesa de la mar, que s'estendrà a tots els que tenen contacte amb ella: «Entre la gent de mar no hi ha cap malvat», «Cap home de mar no ha estat penjat».

Molts fraseologismes alemanys presenten equivalència parcial amb els catalans, però sovint el mot «mar» ha estat substituït per una altra imatge, per la qual cosa són sinònims quant al significat, per exemple: «Wer auf der See ist, muß segeln oder untergehen», que correspon a «Qui és al ball, ha de ballar». En alemany apareix el fraseologisme «Er sieht das Meer vor Wellen nicht», o també amb una imatge més corrent: «Er sieht den Wald vor lauter Bäumen nicht». Per aquesta construcció no he trobat en català cap equivalent.

Sobre el tema del mar, l'alemany ofereix una àmplia i extensa paleta de fraseologismes, la majoria d'ells en sentit metafòric, referits sobretot a diversos temes jurídics, polítics, socials, etc., per als quals el català no presenta cap equivalent en la imatge del mar. D'aquest grup valgui només un parell d'exemples: «Einem Meer und Berge versprechen», que en català correspondria: «Prometre el món i la bolla», o referint-se a promeses que no es compleixen: «Was auf dem Meere versprochen, wird oft auf dem Lande gebrochen».

*****

Les conclusions que es poden deduir de la comparació dels fraseologismes catalans i alemanys a l'entorn de les imatges de l'abril i de la mar, es poden resumir en els resultats següents:

Els fraseologismes del mes d'abril presenten en els dos idiomes un grup molt coherent sobre temes concrets. Molts d'ells es basaran en tradicions i també supersticions;²⁹ coincidirán en els temes agro-pecuaris en la sequera i el fred, ambdues plagues més temudes a l'àrea catalana que a l'alemanya.

²⁹ TAYLOR 1985: 109.

En alemany es destacaran més les característiques volubles meteorològiques, mentre que en català s'accentuarà més la traïdoria. Aquests trets també s'utilitzaran en ambdós idiomes en sentit figurat. Ja que l'estat dels cultius està més avançat a Catalunya així com els animals hivernants, hi ha més esparpillats, el refranyer català compta amb moltes més parèmies del tipus compost de dos elements: temps d'aparició d'un fenomen i el que es preveu que passarà, per exemple: «Abril tronat, bon any assegurat». En general, en català es notará més l'absència de metàfores que en alemany.

Malgrat l'afirmació d'Archer Taylor, que la gent de mar no ha estat mai gaire productiva en parèmies,³⁰ he pogut reunir un corpus representatiu per a ambdós idiomes. És evident, però, que s'han produït pocs préstecs i influències entre ambdues cultures. Existeixen poques equivalències completes malgrat que coincidiran en alguns tòpics com per exemple: perill, malfiar-se de la calma, ser preferible quedar-se a terra. En català s'apreciarà la mar com a font de riquesa i també d'honradesa i salut. Aquests temes mancaran en alemany. Els perills seran més concrets i dramàtics en català que en alemany. En català es trobaran consells com a afrontar-los, per als quals l'alemany tampoc no tindrà cap equivalent.

Una característica notable dels alemanys i que no apareix en català, és que alguns fraseologismes recalcaran - també en sentit metafòric - la imatge dels límits i de la vora de la mar, per exemple: «Zum Meere gehören auch die Ufer».

Al mateix que per a l'abril, els fraseologismes alemanys sobre la mar es caracteritzaran en general per presentar una tendència més marcada a utilitzar-los en sentit metafòric que no pas els catalans, i en conseqüència a ser més polisemàntics.

30

TAYLOR 1985: 14 i 112.